

דף מקורות - פרשת וארא – דבר השם

השיעור השבועי של הרב יצחק חי זאגא בבית הרב קוק, אור לכג' טבת תשע"ח

א. שמות ט' - ..הנה יד ד' הויה במקנך.. דבר כבד מאד. והפלה ד' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים ולא ימות מכל לבני ישראל דבר. וישם ד' מועד לאמר מחר יעשה ד' הדבר הזה בארץ. ויעש ד' את הדבר הזה ממחרת וימת כל מקנה מצרים וממקנה בני ישראל לא מת אחד. רש"י - הויה - לשון הוה, כי כן יאמר בלשון נקבה על שעבר היתה ועל העתיד תהיה ועל העומד הויה, כמו עושה, רוצה, רועה. אבן עזרא - ומלת דבר שם כלל. לא מצאנוהו בפעלים רק במקום אחד, ותדבר את כל זרע המלוכה (דה"ב כב), ובס' מלכים כתוב ותאבד (מ"ב יא), והפי' רחוק, רק לא ידענו טוב ממנו.

ב. שמות ט' - כי בפעם הזאת אני שלח את כל מגפתי אל לבך ובעבדיך ובעמך.. כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ. ואולם בעבור זאת העמדתך.. ולמען ספר שמי בכל הארץ. רש"י - את כל מגפתי. למדנו מכאן שמכת בכורות שקולה כנגד כל המכות. כי עתה שלחתי את ידי וגו'. כי אלו רציתי כשהיתה ידי במקנך שהכיתים בדבר שלחתי והכיתי אותך ואת עמך עם הבהמות ותכחד מן הארץ.. שמו"ר י' ב' - ריב"ל אמר כל מכה.. שהיתה באה על המצריים במצרים היה הדבר ממשמש ובאה עמה שנאמר הנה אנכי נוגף, הנה זה הדבר כד"א הנה יד ה' הויה במקנך.

ג. תענית ב' - אמר רבי יוחנן שלשה מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח, ואלו הן, מפתח של גשמים, מפתח של חיה, ומפתח של תחיית המתים. שמות ד' - ויאמר משה אל ד' בי אדני לא איש דברים אנכי.. כי כבד פה וכבד לשון אנכי. ויאמר ד'.. לך ואנכי אהיה עם פיך.. ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח. שמואל ב' כד' - ויבא גד אל דוד.. ויאמר לו התבוא לך שבע שנים רעב.. אם שלשה חדשים נסך לפני צריך.. ואם היות שלשת ימים דבר.. עתה דע וראה מה אשיב שלחי דבר. ויאמר דוד אל גד צר לי מאד נפלה נא ביד ד' כי רבים רחמיו וביד אדם אל אפלה. ויתן ד' דבר בישראל.. שמות יד' - וירא ישראל את היד הגדלה.. רבינו בחיי - ..היא ה"א אחרונה שבשם.. הנקראת מלכות..

ד. אבן עזרא - והפלה. דבר יאמר על ענין דברים מחוברים כמו הדבר אשר דבר ד' (ירמ' מו), גם יאמר על יש כמו זה, וכמוהו לא חסרת דבר (דבר' ב). דברים יז' - כי יפלא ממך דבר.. דברי ריבת בשעריך וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ד' אלוקיך בו. כתובות יג' - ראוה מדברת עם אחד.. זעירי אמר נסתרה, רב אסי אמר נבעלה. ויקרא כד' - ויקב בן האשה הישראלית את השם.. ושם אמו שלמית בת דברי למטה דן. רש"י - שלמית. דהות פטפטה שלם עלך, שלם עלך, שלם עליכון, מפטפטת בדברים שואלת בשלום הכל. בת דברי. דברנית היתה מדברת עם כל אדם, לפיכך קלקלה.

ה. אורות התחיה נד' - רק ישראל יכולים הם לקבל אמונת אלוקי אמת ד' אחד במלואה וטובה, ואישיותם העצמית עוד תוסיף אומץ עם זה ותרבותם תשתגשג ותתגדל בפריחה מצוינת, "בד' יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל". אבל הגויים לא באו עדיין לידי מדה זו, ומה שהוכנסה מאורם של ישראל אמונה אלוקית בסביבותם, שלא בדרך התפתחות הראויה להם לפי טבעם, נלחם הוא באישיותם הפרטית ומלקה את תרבותם, שהיא זרה, חיצונית, נכרית ומגושמת, בעצם תכונתה. אמנם יד ד' עשתה זאת, שעכ"פ תרוכך מעט הקליפה הקשה של הזוהמה האנושית, אבל סוף כל סוף מוכרחת הנכריות לנצח אצלם, והמלכות תהפך למינות שתגעל את הניצוצות של רוח ישראל, הבאים מאור ד', שנמסך ברוחם, ותגבר בזה יותר שנאת ישראל. ואע"פ שבתחלה יראו עי"ז הנגעים של עקבתא דמשיחא, וקטני נפש חושבים לחקות את הכפירה המתרחבת אצל הגויים, ומדמים אותה לתרבות אנושית כללית, במקום שאינה כ"א תרבות זרה ונכרית שישראל עומדים כבר למעלה למעלה ממנה, מ"מ סוף כל סוף המחשבה הזאת בעצמה של החפץ להיות עומד על העצמיות הנקיה בלא עירוב השפעה חיצונית, שהיא מגדלת מעבר מזה את שנאת העמים לישראל ביותר, ומעבר השני את החקוי הרוחני מצד חלושי חיים מישראל, עד שהאנרכיה המחשבתית מהרסת את כל קושט וקודש, היא בעצמה, הכרה זו שיש לעמוד על הנקודה התוכנית המסגלת להעצמיות, תקרא את ישראל לתשובה, לעשות חיל באלוקים, ולשוב עוד הפעם לגבורה עליונה, "לא בחרבם ירשו ארץ, וזרועם לא הושיעה למו, כי ימינך וזרועך ואור פניך כי רציתם, אתה הוא מלכי אלוקים צוה ישועות יעקב, בך צרינו ננגח בשמך נבוס קמינו". והכרה זו הבאה בהתפתחות אטית מאד, המתחילה מקנאת עם, חבת ארץ, שפה, תרבות גלמית, דעת התולדה, התלהבות עבודה גשמית ארצית בכח היד המגושמת, מוכרחת היא לעלות עד הראש, ולעורר את המחשבה וההרגשה היותר מיוחדת לישראל בלב כל האומה, הזקנים והצעירים יחדו, ובלב אחד, במחשבה וחשק אחד "ישובו בני ישראל ובקשו את ד' אלוקיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ד' ואל טובו". כעת באחרית הימים, שכבר החלו להראות את נצניהם, כל החיל אשר נגע אלוקים בלבם קרואים

ועומדים הם, לעורר המון מחשבות והופעות מהספירות העליונות ממקור ישראל, ולעדור בלא לב ולב ביסודות התחתיות שהתחילה כבר ההרגשה לדפוק בהם בחזקה, והמחשבה והמעשה יפגשו יחדו לבנות עולם מלא, בשם מלא, "ימלוך ד' לעולם, אלהיך ציון לדור ודור, הללויה!".

ו. רות א' - ותאמר נעמי שבנה בנתי.. כי יצאה בי יד ד'. רש"י - אמר רבי לוי כל מקום שנאמר יד ה' מכת דבר היא ובנין אב לכולם הנה יד ה' הויה. ד"ה א' ד' - ..ויאש ושרף אשר בעלו למואב.. ילקו"ש רות תר' - רב ושמואל, חד אמר מחלון וכליון שמם ולמה נקרא שמם יואש ושרף, יואש שנתיאשו מן הגאולה, ושרף שנתחייבו שרפה למקום..

ז. קובץ ה' נח' - המושגים בעצמם שבאים לאדם מתוך הכרה.. אינם מתקשרים עמו בהופעת מהותם המאושרה, אינם מתחטבים עמו לכדי בנין ושכלול עצמיותו, ושכלול העולם.. עד שהוא מקבלם באמונה, הוא חודר מתוכם אל מקור הופעתם. אז ידע כי דבר ד' הוא אשר מתגלה לו, וכפי עומק אמונתו ובהירותה, וכפי עומק הצדק שבחיו.. ככה מתגלה לו אור החיים, ויד ד' הולכת וחזקה עליו, מוכרה בפנימיותו ומוארה בכל עומק הגיוניו, הרגשותיו ושרעפיו, כל תנועותיו וחושיו. והעולם מתיצב כולו לעומתו בצבעו האמיתי, בצבע מעשי ידי יוצר וצר צורה. אין צור כאלוקינו, אין צייר כאלוקינו.